

KULTTUURIN JA TAITEEN SAAVUTETTAVUUS AIKUISTEN KEHITYSVAMMAISTEN PARISSA

SELVITYS- JA KEHITTÄMISTYÖ
TAMPEREELLA 2016–2017

Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut
Jaakko Laurila, Jaani Haapasalo, Marjo Nevalainen

TAMPEREEN KAUPUNKI

LYHYESTI

Että kulttuuri koskettaisi kaikkia kaupunkilaisia. Näihin sanoihin kiteytettiin Tampereen kulttuuripalveluyksikön toiminnan tavoite strategiapäivässä syksyllä 2015. Tavoite velvoittaa työskentelemään sen eteen, että kulttuuripalvelut ulottuisivat kaikkien saataville. ”Koskettaisi” tarkoittaa saatavilla olon lisäksi myös merkityksellisyyttä – että jokaisella olisi mahdollisuus osallistua itseään kiinnostavan taiteen ja kulttuurin kokemiseen ja tekemiseen.

Samoihin aikoihin kulttuuripalvelujen kuntalaisille tekemässä Kulttuuriunelmia-kyselyssä kävi ilmi, että kulttuurin saavutettavuudessa kehitysvammaisten parissa on parannettavaa. Tämän näkemyksen jakoi myös kaupungin kehitysvammaisten avopalvelujen henkilökunta. Erityisen haasteelliseksi koettiin vähintään kohtalaisen toimintakyvyn omaavien aikuisten kehitysvammaisten tilanne. Toimintakyky voi riittää päivittäisten asioiden hoitamiseen, mutta uuden tiedon etsimiseen ja tapahtumien ja harrastusten pariin hakeutumiseen ei välttämättä osaaminen tai voimat riitä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi Tampereen kaupungille rahoituksen asian selvittämiseksi ja tilanteen parantamiseksi. Rahoituksella mahdollistettiin kulttuurituottajan palkkaaminen, jonka tehtävänä oli tehdä selvitys kulttuurin saavutettavuudesta kohderyhmän parissa ja laatia sen pohjalta kehitysehdotuksia jatkotyöstöön.

Alusta asti oli selvää, että pelkkä kulttuuriasiantuntemus ei riittäisi ja että asiaa ei voitaisi viedä eteenpäin yksin. Tarvetta oli myös vahvalle kohderyhmätuntemukselle ja yhdessä tekemiselle. Selvitystyön tukemiseksi ja asian profiilin nostamiseksi kaupunkiin perustettiin kulttuuripalvelujen vetämänä kulttuurisen kehitysvammaistyön verkosto. Verkoston jäseninä on mm. paikallisten toimintakeskusten ja kehitysvammaisjärjestöjen edustajia. Yllättäen kävi ilmi, että alalla ei ole aiemmin ollut jäsentynyttä alueellista verkostoa ja että yhteistyö on ollut vähäistä. Selkeä halu ja tarve kehittää kulttuurista toimintaa virisi kehitysvamma-alan toimijoiden kesken. Yhteistyömallien kehittäminen ohjatusti hyödyttää jokaista yksittäistä toimijaa sekä erityisesti tuen tarpeessa olevia asiakkaita. Saavutettavan ja esteettömän kulttuuritarjonnan luominen nivoutuu mielekkäästi eri kehitysvamma-alan toimijoiden arkiseen toimintaan tuoden myös kulttuurin hyvinvointivaikutukset asiakkaiden saataville. Nyt kulttuuri on tuonut ennen vain vähän yhteistyötä tehneet ammatillaiset yhteen ja verkoston myötä syntyneet yhteistyökuviot ovat alkaneet elämään omaa elämäänsä.

Verkostolla on ollut suuri merkitys selvitystyön käytännönjärjestelyissä ja ohjauksessa. Selvityksessä haastateltiin yli sataa kehitysvammaista aikuista toimintakeskuksissa ympäri Tamperetta ja Pirkanmaata. Haastatteluissa nousi esiin mielenkiintoisia asioita kohderyhmän kulttuurintuntemuksesta, kulttuurin käytötottumuksista, taidehaaveista sekä ennen kaikkea rajoitteista, jotka estävät tai hankaloittavat kulttuuritoimintaan osallistumista. Näitä esteitä olivat kohderyhmän mukaan erityisesti seuran puute, rahaongelmat sekä tiedottamiseen liittyvät ongelmat. Ammattilaisten näkemys tuki selvityksen tulosta.

Esteitä lähdettiin purkamaan yhdessä verkoston kanssa. Ammattilaisten ehdotuksesta jokaiseen toiminta- ja työkeskukseen sekä muutamiin oppilaitoksiin ja järjestöihin valittiin kulttuurivastaavat, joiden tehtävänä on saattaa asiakkaita järjestelmällisesti olemassa olevien kulttuuripalvelujen ja niihin osallistumista mahdollistavien tukipalvelujen piiriin – molempia on nimittäin saatavilla. Kulttuurivastaamalli on vasta alussa ja se ei ratkaise kaikkia ongelmia, mutta suunta on oikea ja ammattilaispalaute on ollut hyvää.

Haastatteluissa ilmenneitä kulttuurihaaveita sekä ammattilaisten kulttuuri-ideoita on toteutettu toiminnallisina pilotteina selvitys- ja kehittämistyön rinnalla. Tavoitteena on ollut paitsi näiden toiveiden testaaminen ja toteuttaminen, myös eri toimijoiden sitouttaminen verkoston työskentelyyn. Toimintatapa on ollut hyvä. Tapahtumat ovat tavoittaneet yli 1000 kävijää vuosien 2016 ja 2017 aikana ja ne ovat osoittaneet, että kulttuurisen kehitysvammaistyön verkosto on aikaan saava organisaatio ja että kohderyhmän kulttuuriunelmat ovat saavutettavissa.

OKM:n rahoittama hanke on tullut päätökseensä, mutta verkosto, kulttuurivas-
taavamalli ja tahtotila yhdessä tekemiseen ja kulttuurin saavutettavuuden edis-
tämiseen jäävät elämään Tampereella. Hankkeen myötä on tullut kirkkaaksi, että
kulttuuria kaivataan – sen monissa muodoissa. Saavutettavuuden lisäämiseksi
tarvitaan vakiintuneita toimintatapoja ja moniammatillista yhteistyötä. Myös toi-
minnan jatkorahoitukselle on tarvetta.

Tampereella 21.11.2017
Jaakko Laurila
koordinaattori
Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut

TOIMINNALLISET KULTTUURIPILOTIT 2016–2017:

- **Kesäkonsertti Tuomikallion toimintakeskuksessa**
- **Valonlähteitä-valotaidepajat toimintakeskuksissa 6 kpl**
- **Valonlähteitä ääni- ja valotaide- näyttely Galleria Emilissä + avajaiskonsertti**
- **Voimanlähteitä-spektaakkeli. Vimmartin ja Wärjäämön kokoillan monitaiteinen esitys Pakkahuoneella**
- **Pinninkadun katukarnevaali Tapahtumien yössä. Kohderyhmän osaaminen näkyväksi suurelle yleisölle.**

SELVITYSTYÖ

Jaani Haapasalo

Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut toteutti elo-syyskuussa 2016 kaksitoista ryhmähaastattelua kehitysvammaisten toimintakeskuksissa ympäri Tamperetta ja Pirkanmaata. Haastatteluiden tavoitteena oli antaa ääni kehitysvammaisille ja selvittää, minkälaisia toiveita heillä itsellään on taide- ja kulttuuritoimintaan liittyen ja millaisia esteitä heillä on palveluihin osallistumiseen.

- Haastattelut toteutettiin 9.8. - 29.9.2016 Nuutisaran, Wärjäämön, Tuomikallion, Oriveden Lupiinin, Rongankotikeskuksen ja M-Epilän toimintakeskuksissa sekä OmaPolku ry:n Ateljeetoiminnan tiloissa Takahuhdin taidekeskuksessa
- 12 ryhmähaastattelua
- osallistujia yhteensä 114.
- Ryhmäkoot vaihtelivat viidestä kahteenkymmeneen, ryhmät koostettiin toimintakeskusten henkilökunnan omien ehdotusten ja näkemysten perusteella
- Haastattelut äänitettiin Zoom-äänityslaitteella tai Samsung-älypuhelimien ääninauhurilla ja litteroitiin syys-marraskuussa 2016.

Haastateltavat suhtautuivat hyvin myönteisesti haastattelutilanteisiin ja jakoivat mielellään omia näkemyksiään. Joissain yksittäisissä tilanteissa haastateltavien puheesta oli vaikea saada selvää – esimerkiksi yksi haastateltavista oli täysin mykää – mutta toimintakeskusten henkilökunnan avustuksella näistäkin tilanteista selvittiin mukavasti. Toimintakeskusten henkilökuntaa oli läsnä kymmenessä kahdestatoista haastattelusta. Haastattelijan kokemuksen perusteella parhaiten sujuivatkin juuri ne haastattelut, joissa ohjaajat tarvittaessa avustivat haastateltavia puuttumatta kuitenkaan enempää keskustelun kulkuun.

Haastatteluissa pyrittiin päästämään haastateltavien oma ääni mahdollisimman hyvin kuuluviin. Toisin sanoen kysymykset pyrittiin muotoilemaan avoimiksi niin, etteivät ne liikaa johdattelisi vastauksia. Samanaikaisesti oli myös keskeistä tehdä kysymyksistä mahdollisimman helposti ymmärrettäviä. Useissa ryhmähaastatteluissa nousi esiin eräänlaisia mielipidejohtajia, jotka olivat kaikista innokkaimpia kertomaan mielipiteitään ja saattoivat siinä samassa ohjata myös toisten haastateltavien vastauksia suuntaan tai toiseen. Näissä tilanteissa haastattelija pyrki aktivoimaan myös ryhmän hiljaisempia jäseniä sekä eri keinoin selvittämään, onko haastatteluissa havaittavissa vastauksia ohjaavaa ryhmäpainetta.

Haastatteluiden teemat olivat:

1. Mitä kaikkea kulttuuri tai taide voi olla?
2. Haastateltavien lempitaide sekä kulttuuriharrastukset
3. Rajoitteet taiteen ja kulttuurin harrastamiseen (rahan puute, seuran puute, tiedon puute, etäisyydet, muut rajoitteet)
4. Unelmatapahtumat
5. Mahdolliset kehitysehdotukset tai terveiset kaupungille

Seuraavaksi tässä selvityksessä käydään läpi nämä haastatteluiden teemat yksitellen ja pyritään lopuksi selvittämään, minkälaisia kehitysehdotuksia nämä haastattelut ja niiden analyysi nostavat esille.

1. MITÄ KAIKKEA KULTTUURI TAI TAIDE VOI OLLA?

Eryteisesti vahvasti kulttuuripainoitteisten toimintakeskusten ryhmien haastateltavat osasivat nimetä hyvin laajan taidelajien kirjon. Esimerkiksi Nuutisaran toimintakeskuksen haastattelussa (Nuutisara ryhmä 1) esille nostettiin museot, tanssi, konsertit ja musiikki, elokuvateatteri, ilmaisutaito ja komiikka. Taiteeseen erikoistuneen toimintakeskuksen Wärväämön haastattelussa nousivat esiin lisäksi muun muassa teatteri ja kuvanveisto (Wärväämö ryhmä 1) sekä vaatteiden suunnittelu, valokuvaus, sirkus ja karaoke (Wärväämö ryhmä 2). Kaikissa haastateltavissa ryhmässä osattiin nimetä lukuisia taide- ja kulttuurilajeja, joskin joissakin ryhmässä taidekäsitteet tuntui painottuvan nimenomaan taidenäyttelyihin ja erilaisiin maalauksiin:

Haastattelija: "voisiko esimerkiksi musiikki olla taidetta?"

Haastateltava: "Musiikista voidaan tehdä taulu jos halutaan!"

Haastattelija: "Entäpä elokuvat, ovatko elokuvat taidetta?"

Haastateltava: "Kyllä elokuvastakin voi tehdä vaikka taidenäyttelyn jos haluaa."

Haastatteluissa esiin noussut kattava taidelajien tuntemus osoittaa, että kehitysvammaiset ovat päässeet toimintakeskuksissa ja vapaa-ajallaan tekemisiin monenlaisten taiteenlajien kanssa, ja että heillä on hyvä ymmärrys taide- ja kulttuurialasta kokonaisuudessaan. Kysymyksen funktio olikin selvittää haastateltavilta, kuinka hyvä yleiskäsitys heillä on tästä kentästä, johon haastattelun seuraavissa kysymyksissä tarkemmin pureuduttiin.

2. HAASTATELTAVIEN LEMPITAIDE SEKÄ KULTTUURIHARRASTUKSET

Haastateltavien omissa taideharrastuksissa ja lempitaiteessa painottuivat etenkin musiikki eri muodoissaan – erityisesti rap-musiikki, suomalainen pop-musiikki ja iskelmä – sekä piirtäminen ja maalaaminen. Myös tanssiminen, karaoke, elokuvat, lukeminen ja jopa mangan piirtäminen ja runonkirjoitus nousivat haastatteluissa esille.

”Tanssi puoli on kyllä mun juttu, etenkin kansantanssi ja tanhu. Ja sit me käydään mun perheen kanssa joskus leffassa ja tolleen.”

”Mä oon ollu tässä kulttuuriryhmässä mukana, tässä harjoitellaan näyttelemistä ja tanssia ja muuta! Joulunäytelmää nytenkin mä harjoittelen tässä taas.”

”Esiintyminen, tykkään hirveesti laulaa ja näytellä. Ja räppiä tykkään eniten kuunnella. Tällä hetkellä Cheek on ykkönen, aikaisemmin on ollu Pikku-G.”

”Teatteri Siperia on tässä. Ne kaks poliisia, Martti ja Vartti, ne kaks poliisia. Mä tunnen sieltä sen yhden joka on ollu poliisina siellä. Oon käyny monessa teatterissa katto-massa vaikka mitä näytöksiä.”

”Meillä oli viimevuonna teatterinäytelmä. Mä olin äänimiehenä siinä. Siinä olin mä ja pari muuta ihmistä mukana... Mä voitin palkinnon! Mä lopetin sen jälkeen, mä en enää jaksanu.”

”Mä tykkään piirtää tota mangaa... Ja elokuvista, en tykkää semmosista väkivaltaisista vaan romanttisista. Mä oon semmonen romantikko.”

Kun haastateltavilta kysyttiin, pääsevätkö he mielestään tarpeeksi harrastamaan taidetta ja kulttuuria, vastaukset vaihtelivat hyvin paljon ryhmien välillä ja myös ryhmien sisällä. Osa haastateltavista vastasi olevansa tyytyväinen taideharrastus-tilanteeseensa, mutta lähes kaikissa haastatteluissa oli mukana myös henkilöitä, jotka eivät mielestään päässeet harrastamaan tarpeeksi. Joissain haastatteluissa haastateltavat myös totesivat, että moniin mukaviin harrastuskerhoihin on vaikea päästä mukaan tilanpuutteen vuoksi:

”No musta tuntuu siltä et ei oo tarpeeks mitään harrastusta... Sais niitä kerhojakin olemaan pikkusen enemmän. Mä oon nyt kyllä hakenut tonne Ukkometsoon. Siellä askarrellaan ja tehdään kaikkee.”

Kerhoharrastuksista nousivat esille muun muassa Tampereen kaupunkilähetyksen Iltalinja, kehitysvammaisteatteri La Strada, taiteen oppilaitos Vimmart sekä Kehitysvammaisten Tuki ry:n erilaiset harrastekerhot.

Erilaisten kerhoharrastusten lisäksi myös kotona soittaminen, tanssiminen, laulaminen ja maalaaminen nousivat esille haastatteluissa. Vaikuttikin siltä että erityisesti kotona taidetta harrastamaan kykenevät olivat tyytyväisimpiä tilanteeseensa:

”No mä soitan kotona rumpuja, et mul on semmonen harrastus et mä soitan sähkörumpuja siellä. Pääsen ite soittamaan musaa ja se on mun mielestä todella hieno laji.”

Muutama haastateltava taas totesi, ettei haluaisi tai jaksaisi enempää taideharrastuksia:

”Mä kävin kanssa aikoinaan sitä La Stradaa, mut sit mä kävin ylikuumana. Mä en kestänyt kun oli niin paljon kaikkia harjoituksia, mä kävin ylikierroksilla. Sit mun oli

pakko lopettaa se koko hela homma. Se oli liian raskasta.”

Haastateltavilta myös kysyttiin, pitävätkö he itse taiteen tuottamisesta vai passiivisemmasta roolista taiteen seuraajana. Jälleen kerran vastaukset vaihtelivat laajasti – sekä taiteen itse tekeminen että esimerkiksi elokuvien ja teatteriesitysten katseleminen ilman aktiivista osallistumista saivat kannatusta. Joskus toisten taiteen seuraamisen nähtiin jopa inspiroivan omaa tekemistä:

”Joskus käyn katsomassa muiden töitä jotta saisin sit ideoita omiin.”

Haastattelujen perusteella voidaan hyvinkin todeta, että haastateltavien joukossa on runsas joukko luovia ihmisiä, jotka pitävät taiteesta erityisesti silloin kun he pääsevät itse tuottamaan sitä. Haastatelluista ryhmistä OmaPolku ry:n Ateljeetointintaan osallistuvat kehitysvammaiset tekemään itse taidetta kolmena päivänä joka viikko. Wärjäämössä taidetta tehdään päivittäin.

3. RAJOITTEET TAITEEN JA KULTTUURIN HARRASTAMISEEN

Tampereen kaupungin kulttuuriunelmia-selvityksessä on kerätty tietoa siitä, mitä mieltä tamperelaiset ovat kaupungin kulttuuritarjonnasta. Yksi selvityksessä esille nousseista näkökulmista on, että kehitysvammaiset tulisi ottaa paremmin huomioon kulttuuripalveluita suunniteltaessa. Tästä syystä yksi näiden kehitysvammaisten haastatteluiden keskeisimmistä tehtävistä onkin ollut selvittää, minkälaisia rajoitteita ja esteitä kehitysvammaiset itse kertovat kohtaavansa kulttuuria ja taidetta tuottaessaan ja kuluttaessaan. Haastatteluissa esille nousseita teemoja on kerätty seuraaviin alalukuihin.

Haastatteluihin valikoitui tiettyjä aiemmassa tutkimuksessa (Sanna Leino 2009, Annukka Mustajärvi 2014) esille nousseita kehitysvammaisten kulttuuriharrastuksia tyypillisesti rajoittavia teemoja. Samat teemat nousivat esille ennen haastattelujen toteuttamista myös keskusteltaessa tamperelaisten kehitysvammaisten toimintakeskusten johtavien ohjaajien Tuire Ruuskan ja Sanna Piitulaisen kanssa. Nämä haastatteluihin valikoituneet rajoittavat teemat olivat rahan puute, seuran puute, tiedon puute sekä etäisyydet. Tämän lisäksi haastatteluissa nousi esille myös elementtejä näiden teemojen ulkopuolelta – ne on koottu alle omaan alalukuaan ”muut rajoitteet”.

3.1 RAJOITTEET: RAHAN PUUTE

”Mulla ei oo koskaan rahaa missään!”

Niukka rahatilanne nousi esiin lähes jokaisessa ryhmähaastattelussa yhtenä keskeisenä vapaa-ajan rajoittajana. Monet haastateltavat puhuivat pienestä eläkkeestään, ja etenkin yksin asuvat valittivat sen kuluvan vuokranmaksuun, ruokaan, vaatteisiin ja muihin pakollisiin hankintoihin, vaikka taidemenot tuntuisivatkin houkuttelevilta:

”Rahat menee laskuihin ja elämiseen. Tuntuu et tarvis jotain virkistysjuttua, et jos sais jonkun tämmösen, jonkun... rahastus... (haastattelija: ”avustuksen?”)... joo avustuksen, et voi mennä kattoo jotain teatterijuttua, kun nehän maksaa aika paljon yleensä, et ei oo suoraan sanottuna rahaa käydä paljoo. Mä esimerkiks haluisin käydä katsomassa sen Piukat paikat, mut miten sä meet jos ei oo rahaa?”

Yleinen jako tuntui haastattelujen mukaan olevan, että yksin tai ryhmäkodissa asuvilla rahaa jää harrastuksiin hieman vähemmän kuin lapsuudenkodissaan asuvilla:

”Mä asun vanhempien kanssa ja mulla on paljon itellä käyttörahaa, sillä mä meen elokuviin ja käytän sitä muuten. Mä otan sieltä rahaa, paan lompakkoon, meen elokuviin. Sit loppurahat mitä jää niin mä paan rahat kelmuun takasin.”

Rahaongelma nousi esille myös esimerkiksi Oriveden toimintakeskus Lupiin haastattelussa. Lupiinin asiakkaat kertoivat joutuvansa lähtemään Tampereelle saakka mikäli haluavat esimerkiksi elokuviin. Myös festivaalilippujen kalliita hintoja harmiteltiin haastatteluissa.

Jonkin verran haastatteluissa nousi esille myös mahdollisuuksia ilmaisiin tapoihin kuunnella musiikkia tai harrastaa taidetta. Esimerkiksi Tampereen keskustorin ja Laikunlavan ilmaiset konsertit saivat kiitosta, kun taas yksi haastateltava totesi asuvansa Ratinan stadionin läheisyydessä ja kuulevansa konsertit kotiinsa asti. Jotkut haastateltavat toivoivat lisää ilmaista konserttitarjontaa julkisille alueille, esimerkiksi Tampereen Hämeenpuistoon.

3.2 RAJOITTEET: SEURAN PUUTE

”Kyllähän tästä lähtis vaikka mihin, jos olis se ihminen jonka kanssa lähtis!”

Seuran puute on haastattelujen perusteella selkeästi merkittävin kehitysvammaisten vapaa-ajan menoja rajoittava tekijä. Oli mieluisin harrastuskumppani sitten perheenjäsen, ystävä tai ulkopuolinen tukihenkilö, lähes kaikilla haastateltavilla oli kokemuksia seuran puutteesta taideharrastuksiin liittyen. On huomioitava, että suurella osalla haastateltavista yksin liikkuminen on käytännössä mahdotonta, vaikka haastatteluihin osallistuikin vain vähän vaikeasti kehitysvammaisia henkilöitä. Yksin liikkumista saattaa vaikeuttaa haastateltavien mukaan esimerkiksi puheentuottamisen ongelmat, eksyminen, humalaisten pelko, lukutaito-ongelmat tai ujous sosiaalisissa tilanteissa.

Seuran puutteeseen perehdyttiin haastatteluissa ensin kysymällä, kenen kanssa haastateltavat mieluiten lähtisivät vaikkapa elokuviin, taidenäyttelyyn, kirjastoon tai konserttiin. Sekä omat vanhemmat ja perheenjäsenet, ystävät, toimintakeskusten henkilökunta että erilaisten järjestöjen tarjoamat tukihenkilöt nousivat vastauksissa kattavasti esille. Yleinen käsitys tuntui olevan, että omien vanhempien ja perheenjäsenten kanssa on helppo lähteä ulos, koska he ovat tyypillisesti näistä vaihtoehtoista parhaiten saatavilla. Osalla haastateltavista tosin vanhempien kanssa harrastaminen tuntui ainoalta vaihtoehdolta, kun muita harrastuskavereita ei ole saatavilla:

”Mä asun Lentävänniemessä, ja sieltä on kaikki lapsuuden kaverit muuttaneet pois. Ne kyllästy pelaamiseen ja ystävyYTEEN, et se on vähän semmosta et kun ystävän löytäis... Niiden kanssa on pelattu pesäpallo ja jalkapallo ja mitä kaikkee... Mulla oli semmosia ystäviä et kaikki oltiin kuus-seitsemänvuotiaita, nyt kun enää ei oo ystäviä Lentävänniemessä niin kyllä sitä sit pitää olla vaan kotona vanhempien kanssa.”

Haastateltavien ajatukset esimerkiksi toimintakeskusporukalla kulttuurin harrastamisesta vaihtelivat merkittävästi. Osa vastasi lähtevänsä mielellään toimintakeskusryhmällä, koska ihmiset ovat toisilleen tuttuja. Toiset taas kertoivat harrastavansa mieluummin pienellä porukalla tai oman kaverin kanssa. Isolla ryhmällä liikkumisessa nähtiin haastatteluissa myös useita ongelmia:

”Asuntolassa voi kysyä, et ketkä lähtee. Ja monilla ei ole ensinnäkään rahaa lähteä. Sitten ohjaajilla voi olla omia menoja ja niiden täytyy hoitaa omat lippunsa. Ja jos hoitaja tulee, sen pitää katsoa että kaikki pysyy porukassa, ettei lähde hortoilee ja seikkailee... Kyllä mä yksin tykkään liikkua, mutta en mä välillä tykkää lähteä missään porukassa.”

”Ja onhan se niinkin et ei yks ohjaaja voi ottaa älyttömän isoa porukkaa ittelleen. Et jos ollaan vaikka oltu elokuvissa niin ei voi olla viittä enempää, et ei pysty sit yhdelle antamaan sen enempää. Ja sit pitää jakaa porukkaa eri porukoihin.”

Hyvin monet haastateltavat totesivat valitsevansa mieluisimmaksi harrastuskumppanikseen jonkun ystävänsä, mutta ystävien kanssa esimerkiksi teatteriin, konserttiin tai edes kahville lähtemisessä nähtiin useita haasteita:

”No mulla taas on semmonen este, et kukaan ei lähde mun kaa. Tai siis... mulla oli joskus semmonen kaverikin, mut se loppu se koko juttu, niin ei oo sit kukaan joka lähtis. Mä asun semmosessa kuuden hengen yhteisössä, niin ei ohjaaja aina kerkee kun se on siellä pari tuntia vaan ja sit se lähtee huitsin neadaan.”

Yksi haastateltava kertoi joutuvansa pakon sanelemana käymään yksin elokuvissa, jotta keksisi itselleen jotain iltatekemistä:

”Se on monesti, nytkin viime viikon perjantaina kun oli ensi-ilta, ja mä olin ainut joka oli siellä salissa yksin.”

Muutamit haastateltavat kertoivat haluavansa lähteä toisen kehitysvammaisen kaverinsa kanssa taidemenoihin, mutta tuolloin järjestelyiden sopiminen saattaa usein olla niin haastavaa että idea ei koskaan toteudu. Yksi haastateltava paljasti kokevansa jopa yksinäisyyttä ja ulkopuolisuuden tunnetta kehitysvammansa takia:

”Musta tuntuu monesti siltä et mä en kelpaa. Et on paljon semmosia toveriporukoita, mut heti kun mä yritän siihen, niin ne lähtee sit heti pois. Et mulle sanotaan moi ja sit kattellaan että häivy siitä. Mä oon vähän kuin seinäkukkanen, et mä vaan roikun jossain mun kaverin kanssa, ja jos kaveri ei pääse niin sit roikun yksin. Se on vähän surkeeta suoraan sanottuna.”

Onneksi osa yksin harrastuksiin lähteneistä haastateltavista kertoi myös saaneensa paljon uusia ystäviä esimerkiksi Tampereen kaupunkilähetyksen Iltalinjalta tai vaikkapa Aitoon Kirkastusjuhliilta. Toiset taas sanoivat viihtyvän välillä hyvinkin yksin kotona:

”Kun mä asun semmosessa 6 hengen kommuunissa, niin välillä mä nautin siitä yksinäisyydestä. Kun se on semmosta älämölöö, niin välillä mä nautin sit kun siellä ei oo ketään, et mä oon yksin kotona vaikka tunnin. Se on mulle nautinto. Mä teen vaikka käsitöitä ja oon ihan hiljaa. En kuuntele yhtään musiikkia tai laita tv:tä päälle.”

Eri järjestöjen ja organisaatioiden tarjoamat tukihenkilöt, toimintakeskusten henkilökunta sekä muun muassa Tampereen Kehitysvammaisten Tuki ry:n VirikeVille ja VirikeVilma nousivat toistuvasti esille haastatteluissa, ja tällaista tukitoimintaa kehitysvammaiset toivoivat lisää jatkossa:

”Mulla on best buddy jonka kanssa voin mennä mut se riippuu vähän sen omista töistä. Et jos sillä on omia menoja, omia kavereita, niin en mä voi aina olla sen kanssa... Ja en mä tykkää lähteä yksin. Se on vähän se ongelma, et en mä lähde yksin mihinkään. Mä eksyn helposti. Ja muutenkin kun ihmiset on niin vieraita mulle, et kun mä oon tällee ujo niin ei pysty.”

Erilaisten tukihenkilöiden kanssa haastateltavat olivat käyneet muun muassa automuseossa, konserteissa, elokuvissa ja teatterissa. Joissain haastatteluissa valittiin, että tutun tukihenkilön kanssa tekeminen vähentyi esimerkiksi tukihenkilön perheenlisäyksen myötä. Yhdessä ryhmässä kukaan haastateltavista ei ollut mielestään käyttänyt tällaisia tukihenkilöitä, ja yksi haastateltava jopa väitti ettei ollut kuullutkaan esimerkiksi Best Buddies -kaveritoiminnasta ennen.

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että sopivien tukihenkilöiden löytäminen on paljon kehitysvammaisen lähiomaisista sekä toimintakeskuksen antamasta taustatuesta kiinni. Esimerkiksi Takahuudin taidekeskuksessa OmaPolun ateljeetoimintaan osallistuvat kehitysvammaiset pääsivät omien sanojensa mukaan paljon kulttuurimenoihin myös oman taidetyönsä ulkopuolella. Onko kenties niin, että ulkopuolista seuraa ja apua on kyllä kohtalaisesti saatavilla, jos sitä vain osaa hakea? Joka tapauksessa tarjonta on vielä sen verran vähäistä, että tukihenkilöiden varaukset on tehtävä joskus jopa useiden päivien tai viikkojen päähän. Yhden haastateltavan mukaan tämä karsii paljon ainakin spontaaneista taidemenoista.

3.3 RAJOITTEET: TIEDON PUUTE

Ryhmähaastatteluissa haastateltavilta tiedusteltiin myös, mistä he saavat informaatiota mahdollisista taide- ja kulttuuritapahtumista. Haastateltavat kertoivat saavansa tietoa ystäviltään ja perheenjäseniltään, toimintakeskusten henkilökunnalta sekä internetistä. Internet-lähteistä esille nostettiin muun muassa Kehitysvammaisten Tukiyhdistyksen internet-sivut ja Vimmartin sivut (Nuutisara ryhmä 1), Facebook ja sähköposti (Nuutisara 2), Tampere-talon sivut (M-Epilä 2) sekä Finnkinon nettisivut ja Tampere.fi-sivusto (Orivesi). Fyysistä tiedonlähteistä mainittiin ainakin Tampereen Pakkahuoneen ilmoitustaulu (Wärjäämö ryhmä 1) sekä sanomalehdet (Nuutisara ryhmä 1).

Toimintakeskusten henkilökunnan mukaan suusanallinen tieto on tärkeää tapahtumista tiedottaessa, sillä kaikki toimintakeskuksissa käyvät kehitysvammaiset eivät osaa lukea. Lisäksi haastattelujen perusteella tieto sekä erityisesti kehitysvammaisille ja heidän omaisilleen tarkoitetuista että kaikille kohdennetuista tapahtumista on internetissä niin pirstaleista, että jonkinlainen selkokieline tapahtumakoonti olisi erittäin tarpeellista. Toimintakeskusten henkilökunnan mukaan edes toimintakeskusten välinen kommunikaatio ei aina ole aukotonta, eikä tieto kaikista toimintakeskusten omista tapahtumista välttämättä tavoita riittävästi alan ammattilaisia paikallisesti. Tällöin tieto ei myöskään helposti kulje kehitysvammaisille itselleen.

3.4 RAJOITTEET: ETÄISYYDET

Toisin kuin etukäteen oletettiin, pitkät etäisyydet esimerkiksi kehitysvammaisten omien kotien ja kulttuuritapahtumapaikkojen välillä eivät nousseet merkittäväksi osallistumista rajoittavaksi tekijäksi näissä haastatteluissa. Jotkut haastateltavista kertoivat käyttävänsä mielellään bussia tai saavansa autokyytejä omaisiltaan, toiset taas olivat oikeutettuja kuljetuspalveluihin:

”Ei matkat oo mulla mikään ongelma, koska mulla on Harri-serkku jonka kanssa mä voin mennä. Ja sinne pääsee kyllä bussillakin... Ja nyt mä sen kanssa tänään lähden taas kahvilla käymään Prismassa.”

Muutammat haastateltavat kuitenkin nostivat pitkät välimatkat esille haastatteluisissa. Etenkin ongelmallisena nähtiin tilanteet, joissa illalle ajoittuvat taidemenot loppuvat niin myöhään, että busseja ei enää kulje:

”On sekin et kun on ne bussit, niin pitää sit illalla kelloo kattoo koko ajan, et kerkeenkö mä ennen yömaksuu.”

Useat haastateltavat suhtautuivat myönteisesti ajatukseen siitä, että esimerkiksi etäisiin ryhmäkoteihin tuotaisiinkin taidetta ulkopuolelta.

3.5 RAJOITTEET: MUUT RAJOITTEET

Haastateltavat nostivat esille myös monia muita taidemenoihin vaikuttavia ongelmia, jotka eivät liittyneet suoranaisesti rahan, seuran tai tiedon puutteeseen tai pitkiin etäisyyksiin. Näistä muista tekijöistä korostettiin ennen kaikkea talviajan pimeyttä ja liukkautta, humalaisten ja kiusaamisen pelkoa, yleisien järjestysthäiriöiden pelkoa sekä omia sairauksia.

Ensinnäkin haastatteluissa kävi ilmi, että talviaikana haastateltavat liikkuvat työajan ulkopuolella huomattavasti vähemmän kuin kesäaikana:

”Talvella ei tuu lähettyä mihkään, on vaan kotona.”

Monet haastateltavat harmittelivat, että kulttuurimenoja on paljon iltaisin, eikä varsinkaan talvisin ilta-aikaan jaksa saatikka uskalla lähteä pimeällä ulos.

”Ei sitä ihan mielellään pimeellä lähde, et on semmonen jonkinasteinen pelkokin pimeellä menemiseen. Tuntuu et joutuu katteleen enemmän ympärilleen.”

”Mua itteeni pelottaa liikkua liukkaalla, et pelkään et kaadun.”

”On näitä puukkojuttuja ja tapetaan, se on kamalaa!”

”Kyllä mä voin käydä iltaisin, kun mä osaan puolustaa, mulla on puolustustaustaa... Mut sit on vaikee saada bussia takaisin iltaisin.”

Jotkut haastateltavat sanoivat pelkäävänsä humalaisia ja vieroksuvansa humalaisten käyttäytymistä, toiset taas pelkäsivät kerjäläisiä. Suurin osa kuitenkin perusteli sisällä pysymistään sillä, etteivät toimintakeskuksessa vietetyn työpäivän jälkeen enää yksinkertaisesti jaksa lähteä mihinkään. Monet toivoivatkin taideohjelmaa enemmän päiväsaikaan, joskin siinäkin on omat ongelmansa:

Haastattelija: *”Olisko kiva jos taidetekemistä olis enemmän myös päiväaikaan?”*
–*”Kyllä se olis! Mut päiväaikaan me ollaan töissä...”*

Myös pelko kehitysvammaisten syrjimisestä nousi pariin kertaan haastatteluissa esille. Yksi haastateltava pyrki yhdeksänkymmentäluvulla mainoskasvoksi mannekiininäytökseen mutta sai tietää ettei mainosentekijä halunnutkaan kehitysvammaista mukaan mainokseen. Toinen taas koki että esimerkiksi VR sorsii vammaisia ja heidän avustajiaan, ja tämä puolestaan rajoittaisi kulttuurimenoja kotikaupungin ulkopuolella. Kolmas taas koki tulleen toistuvasti kiusatuksi jäähallissa peliä

katsoessaan. Nämä huonot kokemukset ovat varmasti omiaan vähentämään halukkuutta osallistua kulttuurimenoihin oman arkirutiinin ulkopuolella.

Myös sairastelu nousi esiin taideharrastusta rajoittavana tekijänä. Yksi haastateltava totesi, ettei pysty harrastamaan diabeteksensä takia, toinen taas vetosi omaan yleiseen huonokuntoisuuteensa.

4. UNELMATAPAHTUMA

Haastattelija: *”Teillä on paljon musiikkiin liittyviä toiveita ja haaveita.”*

Haastateltava: *”No kun se on mun koko elämä.”*

Kehitysvammaisten toimintakeskuksissa toteutetuissa haastatteluissa kerättiin myös runsaasti tietoa siitä, minkälaista kulttuuritoimintaa haastateltavat itse voisivat lisätä. Kysymykset toteutettiin muun muassa kyselemällä haastateltavilta heidän omista unelmatapahtumistaan. Vastauksia sateli laidasta laitaan – jotkut toivoivat esimerkiksi pääsevänsä lempibändinsä keikalle, toiset taas halusivat itse osallistua taiteen tuottamiseen näissä tapahtumissa. Osa haastateltavien unelmatapahtumista haluttiin sijoittaa toimintakeskuksiin, osa taas tahdottiin järjestää oman työpaikan ulkopuolella.

”Joku semmoinen jossa ohjaajatkin laitettais likoon.... Et kerrankin me saatais kehittää ja teidät sit laitettais likoon! Et teille vaan sanottais et nyt on areena valmis, tulkaa!”

”Mulla olis sen niminen näytelmä kuin Jokiooppera, jonka haluaisin tehdä. (Haastattelija: ”Ohjaisitko vai näyttelisitkö sen?”) ”Sekä että!”

”Meillähän on luovan ilmaisun piiri, niin olis hauska päästä esittämään jollekin normaalille yleisölle, normaaleille ihmisille päästä näyttään et mitä me osataan täällä tehdä!”

”Mulla olis toi mun suosikkibändi toi Neljän Ruusun konsertti!”

”Mä toivoisin levysopimusta, uuden kappaleen, mä levytän sen. Ja mä pääsen antaa nimikirjotuksia! Se on mun haave! Sit mulla on yks semmonen nainen... se on mun unelmien nainen! Mä ihastuin ja rakastuin! Sitä mä toivoisin!”

”Munhan haaveena on ollut toi... kun mulla on noita taideteoksia, et mä myyn niitä ja pidän näyttelyitä.”

Haastateltavien unelmatapahtumia selvittäessä nousi jälleen esiin, että kehitysvammaisilla on valtava tarve päästä sekä kuluttamaan että itse tuottamaan taidetta ja kulttuuria – joissain tapauksissa haaveet liittyivät myös oman taiteen ammatilliseen tekemiseen ja sillä elannon ansaitsemiseen. Monet toivoivat tapahtumia lisää päivisin esimerkiksi toimintakeskusten työpäiviensä ajalle tai välittömästi niiden jälkeen, koska eivät kovin mielellään lähde enää ilta-aikaan kulttuurimenoihin. Osa haastateltavista sijoitti unelmatapahtumansa toimintakeskuksiin tilan ja väen tuttuuden vuoksi, toiset taas halusivat päästä pois työtiloistaan kaupungin muihin kulttuurikohteisiin ja julkisiin tiloihin, esimerkiksi Pakkahuoneelle, Tamperetaloon, keskustorille tai Hämeenpuistoon. Erityisenä huomiona haastatteluissa nousi esiin näkemyksiä siitä, että erikseen kehitysvammaisille järjestettävän ohjelman sijaan he pääsisivät entistä enemmän osallistumaan kaikille kohdistettuihin ja avoimiin kulttuurimenoihin.

”Mä toivoisin sellasta että meitä kehitysvammaisia ei laitettais mihinkään purkkiin... Me ollaan ihan tavallisia ihmisiä ja halutaan tehdä ihan tavallisia asioita.”

Takahuhdin ateljeetoiminaan osallistuvat myös nostivat esille toiveen taiteiden välisestä integraatiosta unelmatapahtumista puhuttaessa. Heidän ryhmänsä oli aiemmin osallistunut esimerkiksi tanssin läänintaiteilija Marjo Hämmäläisen ”tanssitaan taulu” -työpajaan, jossa kehitysvammaiset pääsivät kiertämään taidenäyttelyä ja tekemään tanssiesityksiä näyttelyn taulujen inspiroimana. Tämän kaltaisia poikkitaiteellisia tapahtumia toivottiin enemmänkin.

LÄHTEET

Leino, S. 2009. ”...sen elämän minkä mä koen täällä, se on erityisesti mulle.” Kehitysvammaisten henkilöiden ajatuksia asumisestaan ja elämisestään. Kehitysvammaisten palvelusäätiö & Kehitysvammaliitto. Viitattu 4.11.2016. <http://www.yumpu.com/fi/document/view/10423422/sen-elaman-minka-ma-koen-taalla-kehitysvammaisten-palvelusaatio>

Mustajärvi, A. 2014. ”Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokemuksia työssä sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnassa”. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö, Hämeen Ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 4.11.2016. http://theseus32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/76487/Mustajarvi_Annukka.pdf?sequence=1

Keskustelut kehitysvammaisten toimintakeskusten johtajien Tuire Ruuskan (Nuutisara) ja Sanna Piitulaisen (Wärjäämö) kanssa (kesä 2016)

KULTTUURIVASTAAVAMALLI

Marjo Nevalainen

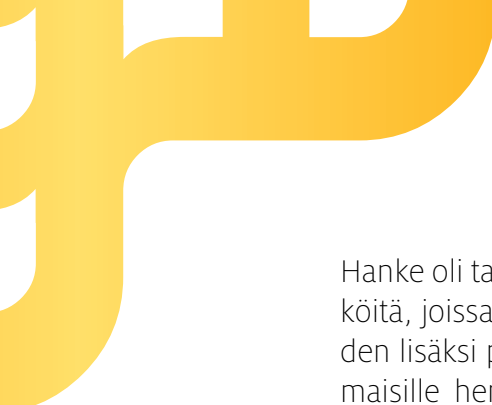
Selvityksen tuloksiin paneuduttiin kulttuurisen kehitysvammaistyön verkoston tapaamisessa tammikuussa 2017. Alan ammattilaisten mukaan moniin kohderyhmän nimeämiin esteisiin on jo joitain ratkaisuja saatavilla – ilmeisesti nämä eivät ole joko täysin toimineet tai niistä ei ollut tarpeeksi tietoa saatavilla.

Keskustelun pohjalta verkosto päätti, että toimintakeskuksiin perustettaisiin kulttuurivastaavahenkilömalli parantamaan mm. tiedonkulkua kulttuuriin liittyvissä asioissa monen suuntaisesti. Kulttuurivastaavat saavat tapahtumatiedotusta kulttuuripalveluilta ja tiedottavat kulttuurimahdollisuuksista asiakkailleen omissa yksiköissään. Lisäksi kulttuurivastaavat tiedottavat oman yksikkönsä avoimista tapahtumista toisten yksiköiden kulttuurivastaaville, joiden kautta tieto kulkee muulle henkilökunnalle ja ennen kaikkea asiakkaille. Kulttuurivastaavat muodostavat verkoston, joka tukee erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden mahdollisuutta osallisuuteen kulttuurin kuluttajuudessa.

Kulttuurivastaavamallin jalkauttaminen yksiköihin aloitettiin kulttuuripalvelujen kulttuurituottajan vierailuilla toimintaan mukaan ilmoittautuneissa toimintapisteissä. Tapaamisissa keskusteltiin kulttuurivastaavien työnkuvasta ja heidän toiveistaan toimipisteiden esimiesten sekä itse kulttuurivastaavien kanssa.

Yksiköiden kulttuurivastaavien tehtävät nivoutuvat hyvin käytännönläheisesti arkiseen asiakastyöhön tuoden kulttuurin ja taiteen saavutettavaksi kunkin kulttuurivastaavan oman yksikön asiakkaille. Kankeiden käytänteiden ja jäykkien rakenteiden luomista haluttiin välttää, sillä suullisten palautteiden perusteella toiveena oli ruohonjuuritason toimintamalli, joka mahdollistaa asiakkaiden ohjaamisen ja auttamisen arjen tasolla. Monet kokivat, että monimutkaiset toimintamallit, jotka eivät liity arkiseen toimintaan tai vaativat erityisjärjestelyitä tai intensiivistä työpanosta, jäävät helposti toteuttamatta jo pelkästään työaikaresurssien puutteen vuoksi. Päivittäiseen ohjaustyöhön sisällytettävä ja siten käytännön työtä tukeva, kevyellä aikaresurssilla toimiva kulttuurivastaavan toimintamalli vastaa siis kohderyhmän tarpeeseen mahdollistaen kuitenkin laadukkaan kulttuurisen ja taiteellisen työskentelyn yksiköissä ja yksiköiden välillä.

Hankkeen aikana kulttuurivastaava-malli herätti kiinnostusta laajemminkin, esimerkiksi eri palvelutuottajien kehitysvammaisten henkilöiden asumisyksiköissä sekä Tampereen kaupungin vammaispalvelutoimistossa.

Hanke oli tarkoituksenmukaista tässä pilottivaiheessa rajata koskemaan niitä yksiköitä, joissa hankkeen alkuvaiheessa oli ryhmähaastattelut tehty. Näiden yksiköiden lisäksi pilottivaiheessa mukaan valikoitui Tampereen kaupungin kehitysvammaisille henkilöille tuettua asumista ohjaava henkilö sekä kuntoutusohjaajana toimiva henkilö Vammaispalvelutoimistosta. Lisäksi kulttuurivastaavien verkostoon liittyi kaveritoimintaa järjestäviä toimijoita Kehitysvammaisten tukiliitosta, Tampereen kehitysvammaisten tuki ry:stä sekä OmaPolku ry:stä ja yksi henkilö Aitoon ammatillisesta erityisoppilaitoksesta.

KULTTUURIVASTAAVIEN ORIENTAATIOPÄIVÄ

Kulttuurivastaaville ja heidän esimiehilleen järjestettiin orientaatiopäivä lokakuussa 2017. Orientaatiopäivän tarkoituksena oli käynnistää kulttuurivastaava-toiminta työyksiköissä sekä antaa kulttuurivastaavana toimiville henkilöille tietoa heille kulttuuripalveluiden puolesta tarjolla olevista tiedotuskanavista ja tietoa ja vinkkejä muuhun toimintaan.

Erityispainotus orientaatiopäivänä oli erilaisten osallistumista tukevien vapaaehtois- ja avustajamallien esittelyllä – olihan selvityksessä nousset erityisesti esiin seuran puute esteenä kulttuuritoimintaan osallistumiselle. Osallistujia orientaatiopäivään saapui sekä Tampereen kaupungin työ- ja päivätoimintayksiköistä että kehitysvammaisille henkilöille palveluja tuottavista kolmannen sektorin toimijoiden yksiköistä. Lisäksi orientaatiopäivään oli kutsuttu puheenvuoroja pitämään asiantuntijoita eri toimijoilta, jotka tuottavat erimuotoisia kehitysvammaisten henkilöiden avustaja- tai tukipalveluita. Nämä asiantuntijat toimivat osin myös kulttuurivastaavina omissa työyksiköissään. Yhteensä orientaatiopäivään osallistui 22 henkilöä, joista kulttuurivastaavia oli kymmenen henkilöä, kulttuurivastaava/asiantuntijoita neljä henkilöä, yksiköiden esimiehiä kolme henkilöä, asiantuntijoita neljä henkilöä sekä yksi Tampereen kaupungin tuetun asumisen sosionomiopiskelija. Yhden yksikön kulttuurivastaava oli estynyt saapumasta paikalle, eikä kyseisestä yksiköstä ollut löytynyt toista henkilöä osallistumaan hänen tilalleen.

Orientaatiopäivänä kulttuurivastaaville tarjottiin tietoa kulttuurin saavutettavuudesta avustajapalveluiden ja muiden henkilötukipalvelujen näkökulmasta. Tampereella toimii lakisääteisen avustajapalvelun lisäksi erilaisia vapaaehtoisuuteen tai työsuhteeseen perustuvia malleja, jotka tukevat kehitysvammaisten henkilöiden osallistumismahdollisuuksia vapaa-ajalla. Vapaaehtoisuuteen perustuvia kaveritoimintaa järjestävät tahot myös koordinoivat ja tukevat vapaaehtoisia toimintaan osallistuvia henkilöitä. Kaveritoiminta on ilmaista kehitysvammaisille henkilöille ja

vapaaehtoisille osallistujille. Työsuhteeseen perustuvaa virikeseura-palvelua tuottava taho perii pienen maksun palvelua käyttäviltä kehitysvammaisilta henkilöiltä. Ennen orientaatiopäivää käydyissä keskusteluissa nousi esiin tyytymättömyys lakisääteistä, lyhytaikaista avustajapalvelua kohtaan. Tyytymättömyyden syiksi mainittiin mm. varausaikataulujen joustamattomuus ja avustajien vaihtuvuus. Lyhytaikaisen avustajapalvelun myöntämistä koordinoi Tampereen kaupungin vammaispalvelutoimisto ja palvelua tuottaa ostopalveluna yksityinen palveluntuottaja. Lyhytaikainen avustajapalvelu on määrärahasidonnaista eikä toimintamuotonsa vuoksi sovi kovin joustavasti äkilliseen avustajatarpeeseen. Henkilötukimuotona esiteltiin myös vapaaehtoisuuteen perustuva kulttuuriluotsitoiminta, jota koordinoi Tampereen kaupungin Kulttuurikasvatusyksikkö Taite.

Orientaatiopäivänä esiteltiin vuonna 2018 kokeiluvaiheeseen etenevä vammaiskortti, joka tulee olemaan taloudellisen saavutettavuuden kannalta merkittävä edistys osan kehitysvammaisista henkilöistä kohdalla. Vammaiskortti mahdollistaa mm. avustajan maksuttoman sisäänkäsyn esimerkiksi erilaisiin maksullisiin tapahtumiin vammaiskortin haltijan saattajana. Avustajan sisäänkäsyn ja matkojen maksaminen onkin hankkeen aikana ollut yksi toistuvista teemoista taloudellisen saavutettavuuden näkökulmasta. Taloudelliset haasteet saattavat olla este kehitysvammaisen henkilön osallistumisessa kulttuurin ja taiteen kuluttamiseen ja nousivat myös haastatteluissa yhdeksi merkittävimmistä esteistä osallistumiseen.

Orientaatiopäivästä järjestettiin palautekysely päivän aikana ja kyselyyn vastanneiden (17/20 osallistuneista henkilöistä) vastausten perusteella voidaan vetää johtopäätös, että kulttuuriselle kehitysvammatyölle on ollut tarve myös työntekijöiden piirissä ja tarpeeseen pystyttiin vastaamaan motivoivalla tavalla. Orientaatiopäivän sisältö oli palautteiden perusteella hyödyllinen ja vastasi osallistujien tarpeita. Toisaalta palautteista nousi myös huoli kulttuurivastaavien toiminnan jatkumiselle hankkeen päätyttyä. Tukea kulttuurivastaavana toimimiseen kaivataan.

YHTEISTYÖ KULTTUURILUOTSIEN KANSSA

Kulttuurisen kehitysvammaistyön hanke jatkoi yhteistyötä Tampereen kaupungin kulttuuriluotsitoiminnan kanssa. Yhteistyön tavoitteena oli tutustuttaa kulttuuriluotsitoiminnassa mukana olevat vapaaehtoiset henkilöt uuteen asiakasryhmään ja luoda heille kohtaamismahdollisuuksien kautta edellytyksiä toimia kulttuuriluotseina kehitysvammaisille henkilöille. Kohtaamisia järjestettiin syksyllä 2017 kahdessa eri tilaisuudessa.

Ensimmäinen järjestetyistä kohtaamisista tapahtui Tampereen kaupungin kehitysvammaisille aikuisille työtoimintaa järjestävässä Nuutisaran toimintakeskuksessa. Tämän kohtaamisen tarkoituksena oli tuoda tietoa yksikön asiakkaille kulttuuriluotsitoiminnasta sekä tehdä asiakkaiden ääni kuuluvaksi kulttuuriluotsitoiminnan kehittämiseksi. Yksi kulttuuriluotsitoiminnan vapaaehtoinen henkilö tuli kertomaan kulttuuriluotsitoiminnasta yksikön asiakkaista koostuvalle ryhmälle. Kohtaaminen oli positiivinen ja myös informatiivinen asiakkaita kohtaan. Ensimmäisen kohtaamisen pohjalta luotiin mahdollisuus vastavuoroiseen vierailuun.

Toinen kohtaaminen toteutettiin kulttuuriluotsien syystapaamisessa syyskuun 2017 alussa. Neljä työtoimintayksikön asiakasta suunnittelivat yhdessä hanke-työntekijä Marjo Nevalaisen ohjauksella haastattelumuotoisen esittäytymispuheenvuoron luotsien syystapaamiseen. Heistä kolme osallistui tapaamiseen hanketyöntekijän ohjaamana. Kulttuuriluotsia oli paikalla syystapaamisessa 25 henkilöä. Myös tämä kohtaaminen suuremman luotsijoukon kanssa oli positiivinen ja hyödyllinen. Luotsit saivat kiirettömässä ilmapiirissä esittää kysymyksiä ja tästä syntyi luonteva, ei ohjattu kohtaaminen.

Hankkeen aikana aloitettu yhteistyö toi myös kontaktin kehitysvammaispuolella toimiviin, kulttuuriluotsien toimintaa muistuttaviin, tukihenkilömuotoihin. Kehitysvammaisten tukiliiton Best Buddies- hanke, OmaPolku ry:n Voimavirta- hankkeen Omakaveritoiminta sekä Tampereen kehitysvammaisten tuki ry:n VirikeVilma ja VirikeVille- toiminta muistuttavat osittain kulttuuriluotsitoimintaa, mutta ovat laajuudeltaan suppeampia johtuen rajatusta tavoiteasiakasryhmästä. Mainitut tukipalvelut ovat osin vapaaehtoisuuteen perustuvia ja vaativat koordinoinnin yhdistyksien työntekijöiltä. Orientaatiopäivässä kävi ilmi, että mm. Best Buddies- toiminta ei pysty vastaamaan likimainkaan kehitysvammaispuolelta tulevaan tarpeeseen, koska kaveripareja ei ole tarpeeksi saatavilla.

Yhteistyö kulttuuriluotsitoiminnan kanssa antaa puolin ja toisin työkaluja sekä mahdollisuuksia toimintojen yhdistämiseen tai yhdentämiseen tarpeen mukana. Hankkeen aikana yhteistyön aloittivat kulttuuriluotsien kanssa ainakin Voimavirta- hankkeen Omakaveritoiminnan koordinaattorit.

KULTTUURIVASTAAVIEN TOIMINNAN JATKOSEURANTA JA -KEHITTÄMINEN

Hankkeen loppuvaiheessa kontaktoidut, kulttuurivastaavia henkilöstöstään valinneet toimijat nostivat esiin halun entistä tiiviimpään yhteistyöhön kulttuuri- ja taidetoiminnan kehittämisessä eri toimintayksiköiden ja palveluntuottajien välillä. Haastavaksi koettiin kuitenkin henkilöstöressurssien tiukat rajat. Kulttuurivastaava-henkilömalli luotiin rakenteeltaan kevyeksi, jotta sen vaatiman työajan mahdollistaminen onnistuu ja toiminta ja sen tuomat hyödyt asiakastyössä ovat jokaisen yksikön saavutettavissa. Pieni huoli toimijoiden keskuudessa kuitenkin heräsi toiminnan jatkumisesta, kun hankkeen loppuessa yksiköiden ulkopuolinen kulttuurivastaavien toiminnan koordinointi kulttuuripalveluiden osalta vähenee selkeästi. Vastuu toiminnan jatkuvuudesta jää kulttuurivastaavien muodostaman yhteistyöverkoston harteille ja vaatii yksittäiseltä kulttuurivastaavalta aktiivisuutta ja halua tehdä yhteistyötä sekä pitää yllä sekä kulttuuri- ja taidetoimintaa päivittäisessä työssään että luoda kontakteja toisten yksiköiden kulttuurivastaaviin.

Hankkeen puolesta kulttuurivastaaville tehtiin orientaatiopäivän päätteeksi palautekysely, joka koski erityisesti orientaatiopäivän sisältöä, mutta antoi myös mahdollisuuden ehdottaa jatkotoimenpiteitä kulttuurivastaavien toiminnan kehittämiseksi. Palautekyselyyn vastaaminen oikeutti kulttuurivastaavat lunastamaan käyttöönsä Museokortin, jota he voivat vapaa-ajallaan käyttää omaan virkistämiseen kulttuurin parissa.

Alkuvuonna 2018 kulttuurivastaaville lähetetään sähköpostitse innostuskirje, jolla pyritään edelleen innostamaan heitä kulttuurivastaavana toimimisessa, vaikka koordinoitua ei enää hankkeen loputtua ole siinä määrin tarjolla kuin hankkeen aikana. Lisäksi alkuvuodesta lähetetään kulttuurivastaavina toimiville henkilöille sähköinen kysely, jolla seurataan toiminnan jatkuvuutta noin puolen vuoden kuluessa toiminnan aloittamisesta.

TOIMINNAN JATKO

Hankkeen toteutuksen aikana on kaikilta osallisina olevilta tahoilta tullut positiivista palautetta hankkeen tärkeydestä. Lisäksi on toivottu pysyvää koordinoitua kulttuurisen kehitysvammaistyön tai laajemmin linjattuna saavutettavan ja esteettömän kulttuurin parissa. Hankkeen myötä ryhmähaastatteluissa esiin nousseisiin kulttuurin ja taiteen harrastamiseen ja niihin osallistumiseen liittyviin rajoitteisiin ja haasteisiin on voitu vastata erityisesti seuranpuutteen ja tiedottamisen näkökulmasta.

Kuitenkin pilottivaiheen rajauksen vuoksi ulkopuolelle jäävät osin esimerkiksi muissa kuin pilottiin osallistuvissa työ- ja päivätoimintayksiköissä ja erityisoppilaitoksissa käyvät henkilöt sekä kaikki asumisyksiköt asukkaineen ja henkilökuntineen. Ulkopuolelle jäävät myös kaikki muut vammaisryhmät ja henkilöt, joilla on syystä tai toisesta vaikeuksia osallistua kaikille avoimeen kulttuuritoimintaan. Toiminnalle tulisi löytää jatkorahoitusta, jotta kaikki pilottivaiheessa ulkopuolelle rajautuneet yksiköt sekä erityisesti yksiköiden asiakkaat ja asukkaat saisivat mahdollisuuden osallistumiseen myös työ- ja päivätoiminta-ajan ulkopuolella. Esimerkiksi asumispalveluiden kautta tavoitettaisiin kehitysvammaisia henkilöitä vapaa-ajan kulttuuritarjonnan pariin. Lisäksi hankkeen aikana esitettiin toiveita työ- ja päivätoimintakeskusten itse tuottaman kulttuurisisällön koordinoinnista, joka mahdollistaisi yksiköiden välisen kulttuurisisältöjen levittämisen toimivasti, mutta toisi myös kehitysvammaisyhteisöjen ja niissä toimivien yksilöiden taidetta ja kulttuuritoimintaa näkyväksi kaikille kulttuurin kuluttajille. Kehittämällä työ- ja toimintakeskusten sekä asumisyksiköiden ja erityisoppilaitosten kulttuuritoiminnan saatavuutta ja saavutettavuutta parannetaan myös henkilökunnan työhyvinvointia, mutta erityisen suuri vaikutus sillä on niille yksiköissä asiakkaina tai asukkaina oleville henkilöille, joille voi erilaisista psyykkisistä tai fyysisistä haasteista johtuvista syistä olla esteellistä tai haastavaa osallistua kulttuuritapahtumiin kodin tai työ- ja päivätoiminnan ulkopuolella.

Keskusteluissa on noussut esiin selkeä tarve saavutettavan ja esteettömän kulttuuritoiminnan koordinoinnille, sillä ohjaukselliseen perustehtäväänsä keskittyvien yksiköiden henkilöstöresurssit eivät riitä kulttuurikoordinoinnin järjestämiseen.

